

Література

1. Концепція управління охороною праці від 22.10.2001 р. № 432 / Інформаційний бюлетень з охорони праці. — 2001. — № 4. — С. 33—39.
2. *Панченко И. В.* Организация эффективного социально-экономического управления условиями и охраной труда на современном предприятии /Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими ресурсами: государство, регион, предприятие Т. 3 / НАН Украины. ИЭП. — Донецк, 2006. — С. 270—276.
3. *Панченко І. В.* Соціально-економічне управління умовами та охороною праці на промисловому підприємстві. Автореферат дисертації канд. екон. наук. — Донецьк, 2006. — 19 с.
4. «Положення про Державну експертизу умов праці» від 1 грудня 1990 р. № 357. — Електронний ресурс. Режим доступу: rada.gov.ua
5. Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці. Затв. постановою Кабінету міністрів України від 1 серп. 1992 р. № 442. — Електронний ресурс. Режим доступу: rada.gov.ua
6. Праця в Україні: необхідність якісних змін для суспільної ефективності та гідного життя. Національна профспілкорова доповідь Президенту України В. Ф. Януковичу. — К.: Видавництво Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, 2010. — 72 с.
7. Профіль гідної праці в Україні. — Під редакцією Іванкевича В. В. — Міжнародна організація праці, 2011. — 98 с.
8. Соціальні індикатори рівня життя населення. Статистичний збірник. — К., 2010. — 221 с.
9. Стан умов та безпеки праці на виробництві в Україні у 2009 році. — Електронний ресурс. Режим доступу: ndi.or.kiev.ua/index.php
10. Статистичний щорічник України за 2009 рік. — за ред. Осауленка О. Г. — К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. — 567 с.
11. Управление условиями труда: проблемы перестройки /Отв. ред. А. И. Амоша; АН УССР. Ин-т экономики пром-сти. — К.: Наук. думка, 1990. — 216 с.

УДК 336.64+338.31

О. М. Гребешкова, канд. екон. наук,
доцент кафедри стратегії підприємств,
Н. В. Шевчук, канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки підприємства,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО АКТИВУ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

На основі узагальнення теоретичних засад формування та використання інтелектуальних ресурсів задля досягнення поновлюваної відмітності та довгострокової прибутковості сучасних підприємств у статті розкрито концептуальну схему капіталізації знаних активів підприємства в аспекті їх стратегічності.

На основе обобщения теоретических основ формирования и использования интеллектуальных ресурсов для достижения обновляемой отличительности и долгосрочной прибыльности современных предприятий в статье описана концептуальная схема капитализации знаний активов предприятия в аспекте их стратегичности.

On the basis of summarizing the theoretical foundations of the formation and use of intellectual resources to achieve the updated long-term profitability and the distinctiveness of modern enterprises in the article describes the conceptual framework for knowledge-capitalization of the assets of the company in the strategic aspect.

Ключові слова: підприємство, знання, стратегічні активи, капітал, капіталізація, інтелектуальний капітал, менеджмент знань, стратегічний менеджмент.

© О. М. Гребешкова, Н. В. Шевчук, 2012

Ключевые слова: предприятие, знания, стратегические активы, капитал, капитализация, интеллектуальный капитал, менеджмент знаний, стратегический менеджмент.

Key words: enterprise, knowledge, strategic assets, capital, capitalization, intellectual capital, knowledge management, strategic management.

Актуальність. На новому етапі розвитку сучасної економіки загострилися проблеми формування, оцінки та ефективного використання стратегічних активів, унікальне поєднання яких забезпечує організацію стійкими конкурентними перевагами та використання яких забезпечує організації економічні вигоди у досягненні її стратегічних цілей. За таких умов надійним індикатором фінансового здоров'я та джерелом економічного зростання підприємства є зростаюча капіталізація його активів.

Капіталоутворення з використанням інтелектуальних активів — явище, притаманне та зумовлене сучасною економікою, основною на інформації та знаннях. Першими масштабну капіталізацію інтелектуальних активів здійснили японці у 1970—1980-х рр. З початку 1990-х рр. американці суттєво розширили дефініцію нематеріальних активів, включивши до їх складу так званий «гудвіл», що дозволило американським корпораціям з мінімальними витратами багатократно збільшити свою балансову вартість. Зокрема, вартість компанії Microsoft на піку її капіталізації (лютий 2000 р.) оцінювалась на рівні 550 млрд дол., тоді як балансова вартість її матеріальних активів складала лише 16 млрд дол. У 2011 році найдорожчою технологічною компанією у світі стала Apple, капіталізація якої перебільшила 362 млрд дол., що у п'ять разів дорожче за балансову вартість компанії.

Постановка проблеми. Вітчизняні підприємства практично не розглядають інтелектуальні активи як потужне джерело потенційно доступних конкурентних переваг, що позначається у заниженій капіталізації, як наслідок, низькій інвестиційній привабливості та об'єктивному обмеженні можливостей для інноваційного прориву. Тому постає проблема розвинення методологічних та прикладних засад управління інтелектуальними ресурсами як стратегічно важливими активами підприємства, що дозволяють підприємству відчутно прирошувати цінність та, як наслідок — зміцнювати свої конкурентні переваги. У межах цієї статті будемо розглядати знання як об'єкт управління, що становить інтелектуальний капітал підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах визначеної предметної сфери необхідно виділити кілька напрямів досліджень.

Теоретичне підґрунтя більшості досліджень джерел стійких конкурентних переваг сучасних підприємств утворює ресурсний підхід (RBV), основи якого закладені публікацією у 1959 р. праці Е. Пенроуз «Теорія зростання фірми», а подальший розвиток пов'язаний з роботами Дж. Барні, Б. Вернерфельта, Р. Гранта, Д. Тіса та ін. [1—3]. Окремі аспекти ресурсного підходу розвинуті у працях російських (Г. Б. Клейнера, І. Б. Гуркова, В. С. Катькала, В. С. Єфремова та І. А. Ханикова та ін., розвинутий огляд яких наведено у [4]) та українських (А.П. Наливайка, В. В. Пастухової, І. В. Смоліна, Л. Х. Доленка та ін. [5—6]) авторів.

Розроблення аналітичного інструментарію проведення досліджень стратегічних активів на мікрорівні відзеркалено у працях Д. Аакера, А. Томпсона і А. Стрікленда, Р. Каплана і Д. Нортон, А. Дженстера і Д. Хассі, К.К. Прахалада і Г. Хамела (наприклад, [7—8]), а також вітчизняних «стратегістів» — З. Шершньової, В. Немцова і Л. Довгань, І. Павленко, В. Верби та ін. [9—10]. Окремий, але органічний аспект формування методології діагностики активів підприємства являють проблеми їх фінансової оцінки, які висвітлені в дослідженнях Е. Брукінг, О. Бутнік-Сіверського, О. Мендрула і В. Ларцева та ін. [11—13].

Щодо вивчення нематеріальних активів вітчизняних підприємств, не можна не відзначити наукові здобутки таких дослідників як Д. Богиня, М. Дороніна, А. Колот, В. Куценко, Н. Лук'янченко, Л. Михайлова, О. Федонін, О. Олексюк, І. Репіна, А. Кліменко та ін. Знаннева природа активів підприємства, без опосередкування з

конкретними формами нематеріальних ресурсів, розкривається у працях К. Вііга, П. Сенге, І. Нонакі та Х. Такеучі, Т. Давенпорта і Л. Прусака, Б.Г. Мільнера та ін. [14—17].

Невирішені частини загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій з питань стратегічного управління нематеріальними (інтелектуальними, знанневими) активами підприємства, багато аспектів цієї проблеми залишаються дискусійними або взагалі недослідженими. Такими слід визнати питання ідентифікації нематеріальних активів як стратегічно значущих для підприємства, оцінки інтелектуального капіталу, створення умов для капіталізації знаннєвих активів на підприємстві. Залишаються дискусійними та методологічно нерозвинутими такі аспекти, як визначення знаннєвих активів та їх структури для господарюючих суб'єктів, розроблення моделей їх управлінської оцінки. Практично нерозвинутими у теоретико-методичному та прикладному аспектах є питання управління такими активами підприємства як його знання та компетенції, а також формування дієвого механізму капіталізації знаннєвих активів задля досягнення цільових орієнтирів функціонування й розвитку вітчизняних підприємств.

Мета дослідження. Ураховуючи складність і методологічну неоднорідність визначеної проблеми, у межах цієї статті зосередимось на узагальненні методологічних засад капіталізації знаннєвих активів підприємства в аспекті їх стратегічності.

Результати дослідження. Починаючи дослідження проблематики знаннєвих ресурсів, слід уточнити основні дефініції, що використовуються для розкриття суті ресурсів підприємства як складної, відкритої техніко-технологічної та соціально-інституціональної системи.

У прямому значенні слова *ресурси* (від фр. *resources*) — це кошти, запаси, можливості, джерела будь-чого. Тлумачення цього поняття в сучасному стратегічному менеджменті набуло ширшого сенсу. Згідно з відомим підходом Дж. Барні, ресурси — це всі активи, здібності, організаційні процеси, інформація, знання, які контролюються підприємством і надають можливості розробляти та реалізовувати стратегії, що забезпечують підвищення рівнів раціональності та ефективності підприємства. Деякі дослідники вважають, що «ресурс» і «фактор» не слід використовувати, як синоніми. Так, у «Словнику Макмілліна» зазначається, що фактори виробництва — це «ресурси суспільства, що використовувалися у виробництві». Ті з факторів, які створюють додану вартість та/або завдяки своїм певним параметрам дають змогу формувати переваги порівняно з іншими підприємствами, стають *активами*, які найчастіше поділяють на матеріальні і нематеріальні. Щодо матеріальних активів, то їх сутність і склад є доволі усталеними та визначеними, тоді як семантика нематеріальних активів потребує уточнення.

У сучасному економічному словнику нематеріальні активи визначаються як цінності, які належать підприємствам й організаціям та не являються фізичними матеріальними об'єктами, що уособлюють цінність у своїй фізичній суті, але мають вартісну та грошову оцінку завдяки можливості використання та отримання від них доходу. Наряду з відсутністю матеріального носія, характерною ознакою таких активів є надзвичайна складність визначення величини майбутнього прибутку від їх використання. У такому контексті до складу нематеріальних активів відносяться: 1) об'єкти промислової власності (винаходи, помислові «зразки», корисні моделі, товарні знаки і знаки обслуговування); 2) об'єкти інтелектуальної власності (програмне забезпечення, банки і бази даних, банки і бази знань); 3) інші нематеріальні ресурси (раціоналізаторські ідеї, ноу-хау, гудвіл, комерційна таємниця).

Ураховуючи визначальну роль нематеріальних активів у якісному природженні конкурентоспроможності сучасних підприємств, більшість дослідників поділяють гіпотезу про те, що саме нематеріальні ресурси утворюють своєрідне підґрунтя для формування *стратегічних активів* підприємства. Належність активів до групи стратегічних, тобто таких, які забезпечують підприємству отримання стійких конкурентних переваг та можуть приносити економічні вигоди у процесі досягнення стратегічних цілей підприємства, доцільно визначати за чотирма критеріями, за-

пропонованими Дж. Барні [18], а саме: 1) цінність для організації; 2) відсутність заміників; 3) складність або неможливість копіювання або відтворення; 4) рідкісність серед активів конкурентів.

Дж. Тіс застосовує поняття «знанневих активів» [3], акцентуючи увагу на необхідності вилучення економічної вигоди з індивідуальних і організаційних знань як стратегічних активів. Відмітними характеристиками знань як активів підприємства Д. Тіс, зокрема, визначає такі: 1) знання є «рухливим», тобто може переміщуватись, передаватися, копіюватися тощо; 2) знання важко відділити від конкретної людини та/або організації, у т. ч. внаслідок існування «неявної» складової; 3) доступ до знань ускладнений через різні бар'єри; 4) в процесі створення та використання знанневих активів виникає феномен зростаючої віддачі (або скорочення маржинальних витрат); 5) у сфері знанневих активів виникають двосторонні ринки, в межах яких створюються комплементарні знання, що передбачає формування альянсів і партнерств.

У такому контексті трактування знанневих активів є синонімічним поняттю «інтелектуальний капітал», яке запровадив у науковий обіг Дж. Гелбрейт. Одним з перших природу інтелектуального капіталу досліджував Т. Стюарт. Істотний внесок у теорію інтелектуального капіталу зроблено зарубіжними та російськими дослідниками, узагальнення поглядів яких на цю дефініцію наведено у табл. 1.

Таблиця 1

**ДЕФІНІЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ У ТРАКТУВАННІ РІЗНИХ ДОСЛІДНИКІВ
(СКЛАДЕНО АВТОРАМИ ЗА [19—25])**

Автор	Дефініція
Л. Едвінссон	Знання, яке можна конвертувати у вартість
Й. Руус, С. Пайк і Л. Фернстем	Усі не грошові та нематеріальні ресурси, які беруть участь у створенні цінності організації і нею ж повністю або частково контролюються
С. Алберт і К. Бредлі	Процес перетворення знань і невлених активів у корисні ресурси, які дають конкурентні переваги індивідуумам, фірмам і націям
Дж. Даум	Засноване на зв'язках структуроване знання і здібності, володіють потенціалом розвитку і створення вартості
Е. Брукінг	Сукупність нематеріальних активів, які можуть бути використані для створення вартості, і без яких компанія не може існувати і розвивати конкурентні переваги
В. Л. Іноземцев	«колективний мозок», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування та інформаційну структуру, інформаційні мережі й імідж фірми
Б. Б. Леонтьєв	Вартість сукупності наявних у підприємства інтелектуальних активів, включаючи інтелектуальну власність, його природні та набуті інтелектуальні здібності та навички персоналу, а також накопичені бази знань і корисні відносини з іншими суб'єктами
В. С. Єфремов	Знання, якими володіє організація, виражені в ясній, недвозначною і легко передається формі

У науковій спільноті отримав поширення стратегічний підхід щодо трактування знанневої природи нематеріальних активів і їх ролі у забезпеченні довгострокового успіху підприємства.

Наприклад, для означення нематеріальних активів Е. Брукінг [11, с. 32] використовує термін «інтелектуальний капітал», який складається з: 1) ринкових активів (торгові марки, повторюваність контрактів, портфель замовлень, канали розподілу, різноманітні контракти і угоди такі як ліцензія, франшиза і т. ін.); 2) інтелектуальної власності, що включає ноу-хау, промислові та торгові секрети, патенти та різноманітні авторські права; 3) людських активів — сукупності індивідуальних і колективних знань співробітників підприємства, їх творчих здібностей, умінь ви-

рішувати проблеми, лідерських якостей, підприємницьких та управлінських навиків; 4) інфраструктурних активів або технологій, методів і процесів, які роблять роботу підприємства взагалі можливою.

Саме у стратегічному контексті трактують природу нематеріальних активів Д. Нортон і Р. Каплан [7], які розглядають їх як основне джерело створення вартості компанії та підрозділяють ці активи на три складові: 1) людський капітал (вміння, талант, знання); 2) інформаційний капітал (бази даних, інформаційні системи, мережі та технології); 3) організаційний капітал (культура, лідерство, відповідний персонал, робота в команді, управління знаннями). Покращення кожної з цих складових веде до поліпшення внутрішніх бізнес-процесів, взаємодії з клієнтами та фінансовими інститутами.

У стратегічному контексті знання підприємства доцільно розглядати у трьох проекціях, а само як: 1) корінні; 2) такі, що забезпечують успіх; 3) інноваційні. Володіння корінними знаннями (мінімум, який дозволяє займатися певним бізнесом) створює своєрідний бар'єр на вході до галузі, але не забезпечує конкурентної переваги перед фірмами, які тільки бажають увійти в галузь. Знання, що забезпечують успіх, формують стратегічний потенціал підприємства всередині галузі внаслідок володіння специфічними знаннями, що дозволяють йому використовувати стратегію диверсифікації. Інноваційні знання надають можливість «змінювати правила гри» та формують підґрунтя для лідирування в галузі. Таким чином, знання стають стратегічним активом підприємства, що базуються на практичному досвіді його фахівців.

Таким чином, нематеріальні активи — це багатоаспектне поняття. По-перше, вони являють собою ту частину майна підприємства, яка не має матеріально-уречевленої форми, або його матеріально-уречевлена форма не має сутнісного значення для використання в господарській діяльності. По-друге, нематеріальні активи — це активи довгострокового характеру з терміном корисного використання понад року. По-третє, нематеріальні активи є немонетарними активами, які мають вартісну оцінку. Тільки у випадку вартісної оцінки вони можуть бути взяті на облік зі всіма наслідками фінансово-економічного характеру. По-четверте, нематеріальні активи є засобом отримання вигоди для їх розпорядника. Нарешті, ці активи мають знаннєву природу, що обумовлює специфіку управлінських дій, спрямованих на формування/утримання підприємством стійких конкурентних переваг.

Компанії, які усвідомили цінність знань, здатні краще використовувати свої традиційні активи, комбінувати їх особливим способом і забезпечувати більшу порівняно з конкурентами вигоду для споживачів. У сукупності знань підприємства, на яких доцільно концентрувати увагу в аспекті забезпечення його успішного розвитку, на першочергову увагу заслуговують: технологічні ноу-хау, нововведення в сфері управлінських і бізнес-процесів, відносини з клієнтами (на основі яких формується так званий клієнтський капітал) та ділова репутація підприємства (детальніше про формування та оцінювання якої викладено у [26]). Саме ці знання формують основу конкурентної переваги, але їх стратегічна цінність проявляється за умови не стільки створення нових знань, але перш за все — у створенні ефективного механізму отримання доходу із знаннєвих активів, тобто їх капіталізації.

Множинність підходів до визначення «капіталізації» обумовлена саме багатоаспектністю самого поняття «капітал», дослідження природи якого утворює самостійну сферу досліджень, що виходить за межі цієї статті. Хоча існують різні теоретичні підходи до визначення капіталізації, потрібно відмітити, що всі дослідники вказують на зв'язок капіталізації з капіталоутворенням. Суть капіталізації виявляється з одного боку через процес перетворення різних видів ресурсів на капітал, тобто вартість, що створює додану вартість, а з іншого — через результат, який проявляється у прирощенні вартості бізнесу. Не дивлячись на багатогранність суттєвих характеристик кінцевим результатом капіталізації виступає прирощення цінності (вартості), за рахунок якої підприємство посилює опір до зовнішніх загроз і формує резерв майбутнього зростання.

У контексті капіталізації знанневих активів підприємства, тобто перетворення знань організації на її відчутний капітал, особливу зацікавленість викликають методологічні та методичні аспекти самого процесу капіталізації, що мають прояснити принципи, прийоми, процедури та дієві заходи щодо отримання нової цінності, яка забезпечує підприємству прирощення вартості внаслідок використання його знань. Не претендуючи на повноту викладення, сформулюємо авторську концепцію процесу капіталізації знанневих активів підприємства.

Грунтуючись на узагальненні оприлюднених підходів щодо ідентифікації та оцінки нематеріальних активів [7] підприємства (а з урахуванням неусталеності понятійного апарату у т.ч. інтелектуальних, знанневих активів [28] і компетенцій [29]), вважаємо за доцільне виокремити кілька ключових процесів у капіталізації знанневих активів підприємства, зокрема: 1) уточнення орієнтирів та стратегії розвитку підприємства; 2) виявлення наявних знанневих активів і визначення стратегічності їх портфелю; 3) вимірювання (оцінка) знанневих активів; 4) виявлення напрямів і способів їх розвитку. Зазначені процеси виділені за такою логікою. По-перше, ідентифікація знанневих активів як стратегічно значущих для підприємства неможлива поза контекстом його стратегічних орієнтирів. По-друге, виявлення потенціалу створення активом доданої цінності потребує його вимірювання (у т.ч. за допомогою кількісних і якісних методів). По-третє, зміцнення потенціалу знанневого активу як стратегічного вимагає розроблення та реалізації відповідних заходів щодо його розвитку, без чого знанневий актив втрачатиме свою цінність. Одразу наголосимо, що зазначені вище чотири процеси є лише окремими (хоча й ключовими) складовими механізму капіталізації знанневих активів, системне висвітлення якого в межах окремої статті уявляється надзвичайно непростою задачею. Отже, розкриємо лише визначальні методологічні засади зазначених процесів капіталізації знанневих активів підприємства.

Для успішного довгострокового розвитку підприємству необхідно знати скільки і яких ресурсів необхідно залучити для досягнення встановлених цілей, які визначаються інтересами ключових зацікавлених осіб (стейкхолдерів) — власників, топ-менеджерів, працівників, інвесторів, клієнтів. Емпірично підтверджено, що у сприйнятті різних груп стейкхолдерів цінність, створювана підприємством, тим вища, чим більша частка нематеріальних активів застосовується для її створення. Наукові дослідження доводять, що інтелектуальні активи є основними активами підприємства, вплив на які спричиняє наростаючий ефект змін в інших видах активів. Тому одним з найважливіших завдань етапу процесу капіталізації знанневих активів є аналіз ланцюга створення цінності, що уможливорює ідентифікацію стратегічно значущих знанневих активів.

У процесі виявлення знанневих активів необхідно враховувати їх специфічні властивості. Критична відмінність між інтелектуальним капіталом і тим, що традиційно вважалось джерелом створення вартості в компанії, тобто фізичними, «матеріальними» активами, полягає в тому, що перший частіше все не є власністю організації. Це насамперед означає, що сам процес отримання вигоди від використання знань або інтелектуального капіталу не перебуває під безпосереднім контролем організації. Більш того, вважається, що до багатьох компонентів інтелектуального капіталу слід підходити як до орендованих, узятих у лізинг або позикових активів, які належать окремим людям. Можна виділити такі умови капіталізації знань [27]: а) наявність достатньої кількості людей, які генерують знання — представників креативного класу; б) щільність і міцність соціальних мереж як можливість існування «вільних агентів», яскравим прикладом чого є Силіконова долина — ареал проживання «вільних програмістів»; в) особлива організація бізнесу на основі створення мереж бізнес-довіри (дилери, франшиза тощо); г) організація процесів обміну знаннями, які дають позитивні емоції, задоволення. Стратегічну значущість наявних в організації знанневих активів можна виявляти із застосуванням методики VRIO-аналізу, що у достатньо простому форматі дозволяє дати якісну оцінку цін-

ності, рідкості, неповторності та здатності підприємства ефективно використовувати ресурс.

Одним з найскладніших у методологічному аспекті завдань є розроблення методики оцінки виявлених знаннєвих активів.

З позицій ресурсного підходу знання неможна продати і/або придбати на ринку, оскільки вони є унікальними і специфічними, тобто для застосування поза межами підприємства — носія знань вони є непридатними. Витрати ж на створення таких знань складно піддаються оцінюванню.

З одного боку спостерігається тенденція до самостійного прирощення знань, тобто приріст знань є випереджальним відносно приросту витрат на них, з іншого боку, знання старіють під впливом НТП і втрачаються, у т.ч. внаслідок природної схильності людини до забування.

Непрямою (опосередкованою) вартісною оцінкою знань найчастіше вважають різницю між вартістю підприємства та вартістю його матеріальних активів. Зокрема, метод визначення надприбутку використовує поточну вартість чистих матеріальних активів, як базу для розрахунку норми прибутку, а будь-які доходи, отримані понад цією нормою, вважаються надприбутками і віддзеркалюють вартість ресурсу «знання». Таким чином, цінність ресурсу «знання» спроможна підвищити вартість підприємства в цілому.

Протягом останніх двадцяти років розроблено чимало моделей оцінки інтелектуального капіталу [28], серед яких найвідомішими є: динамічна модель звітності з інтелектуального капіталу «Навігатор» («Navigator» шведської компанії Skandia), індекс ІК (IC-Index компанії Intellectual Capital Services Ltd.), концепція «Технологічного брокера» («Technology Broker» Еммі Брукінг), концептуальна модель моніторингу нематеріальних активів К. Е. Свейбі, моделі MVA™ та EVA™ Стерна Стюарта, методологія «технологічного фактора» на основі оцінки патентів, зважених за частотою їх згадування (компанія Dow Chemical), аудит Knowcorp К. Стенфілда, концепція збалансованої системи показників (Balance Scorecard) Р. Каплана та Д. Нортон. Проте майже кожна модель або концепція оцінки інтелектуального капіталу має свої обмеження, серед яких найсуттєвішими визнаються: 1) неусталеність таксономії (наприклад, в моделі «Навігатор» застосовується термін «людський капітал», у моделі «Технологічний брокер» — «людські активи», а в моделі моніторингу нематеріальних активів — «компетенції персоналу»); 2) високий рівень індивідуалізації системи показників для різних підприємств, що часто унеможлиблює порівняння результатів відповідної оцінки по різних організаціях; 3) одночасне застосування в моделях якісних і кількісних вимірників; 4) високий рівень суб'єктивності оцінок, у першу чергу у відношенні до не кількісних параметрів знаннєвих активів. З урахуванням зазначеного, кожне підприємство змушене створювати власну модель оцінки знаннєвих активів, яка до речі, є інтелектуальним активом організації.

Нарешті капіталізація знаннєвих активів передбачає їх розширене відтворення, що досягається внаслідок постійного продукування нових знань. Успішна реалізація цього завдання можлива в середовищі менеджменту знань (Knowledge Management). Узагальнюючи досвід впровадження різних конфігурацій систем управління знаннями, можемо констатувати, що основними цілями створення системи управління знаннями слід визнати: професійний розвиток працівників, підвищення інноваційності виробництва, зростання ефективності управління інтелектуальними ресурсами підприємства, підвищення операційної ефективності підприємства. Найчастіше результатами функціонування такої системи (її продуктами) виявляються: загальна база формалізованих знань організації; системи довідниково-методичної підтримки працівників організації та підтримки спільної роботи членів територіально розмежованих робочих груп; створення професійних спільнот; центри компетенції для підтримання застосування та розвитку знань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи сформульовані вище методологічні засади капіталізації знаннєвих активів підприємства в ас-

пекті їх стратегічності, маємо зробити такі висновки. По-перше, стратегічні активи підприємства, як такі, що обумовлюють його ринковий успіх у довгостроковій перспективі, мають переважно знаннєву природу, що обумовлює методологічну складність їх формування, ідентифікації, оцінювання та розвинення. По-друге, як і будь-які активи підприємства, знання мають перетворені на капітальний ресурс, що потребує визначення дієвих способів їх використання як джерела прирощення створеної підприємством цінності. По-третє, уявляється перспективним досліджувати процес капіталізації знань підприємства як його стратегічного активу за такими напрямками: виявлення наявних знаннєвих активів і визначення стратегічності їх портфелю; вимірювання (оцінка) знаннєвих активів; виявлення напрямів і способів їх розвитку. Зазначені процеси виділені за такою логікою.

Література

1. *Wernerfelt B.* A resource-based view of the firm: Ten years after / *B. Wernerfelt* // *Strategic Management Journal*. — 1984. — 16 (3). — P. 171—174.
2. *Грант Р. М.* Современный стратегический анализ. 5-е изд. / *Р. М. Грант* / Пер. с англ. под ред. *В. Н. Фунтова*. — СПб.: Питер, 2008. — 560 с.
3. *Тис Дж.* Получение экономической выгоды от знаний как активов: «новая экономика», рынки ноу-хау и нематериальные активы / *Дж. Тис* // *Российский журнал менеджмента*. — 2004. — Т. 2. — № 1. — С. 95—120.
4. *Катькало В. С.* Эволюция теории стратегического управления / *В. С. Катькало* — СПб.: Изд. Дом СПбГУ, 2006. — 548 с.
5. *Наливайко А. П.* Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку : Монографія / *А. П. Наливайко*. — К: КНЕУ, 2001. — 227 с.
6. *Пастухова В. В.* Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність / *В. В. Пастухова*. — К.: КНТЕУ, 2002. — 302 с.
7. *Каплан Р.* Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в реальные результаты. / *Каплан Р., Нортон Д.* — М.: Олимп-Бизнес, 2005. — 512 с.
8. *Дженстер А., Хасси Д.* Анализ сильных и слабых сторон компании: определение стратегических возможностей / *Дженстер А., Хасси Д.* / Пер. с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. — 364 с.
9. *Шершньова З. С.* Стратегічне управління: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / *З. С. Шершньова*. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.
10. *Верба В. А.* Систематизація активів підприємства: стратегічний аспект / *В. А. Верба* // *Економіка: проблеми теорії і практики*. — Вип. 220. — Том II. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. — С. 493—502.
11. *Брукинг Э.* Интеллектуальный капитал / *Э. Брукинг* / Пер с англ. под ред. *Л. Н. Ковалик*. — СПб: Питер, 2001. — 288 с.
12. *Право інтелектуальної власності: Академічний курс [Текст] : підручник для студ. вузів / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко та інш.; За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького.* 2-е вид., перероб. та доп. — К.: Ін Юре, 2004. — 672 с.
13. *Мендрул А. Г.* Оценка стоимости нематериальных активов / *Мендрул А. Г., Ларцев В. С.* — К.: ООО «Полиграф-Информ», 2004. — 264 с.
14. *Вииг К.* Основы управления знаниями / *К. Вииг*. — 1986. — 371 с.
15. *Нонака И.* Компания — создатель знания: Зарождение и развитие инноваций в японских фирмах / *И. Нонака, Х. Такеучи*. — М.: Олимп-Бизнес, 2003. — 320 с.
16. *Davenport Th.H.* Working Knowledge / *Davenport Th.H., Prusak L.* // *Harvard Business School Press, Boston, MA, 1998.* — 560 p.
17. *Мильнер Б. З.* Управление знаниями: эволюция и революция в организации. М., 2003. — 176 с.
18. *Barney J. B.* Firm resources and sustainable competitive advantage / *Barney J. B.* // *Journal of Management* — 1991. — №17. — P. 99—120.
19. *Эдвинссон Л.* Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях / *Л. Эдвинссон*. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 248 с.
20. *Руус Й.* Интеллектуальный капитал: практика управления / *Руус Й., Пайк С, Фернстем Л.* — СПб.: Высшая школа менеджмента, СПбГУ, 2007. — 114 с.

21. *Albert S.* The Impact of Intellectual Capital / Albert S., Bradley K. // Open University Business School Working Paper. — 1996. — № 15. — P. 17—31.
22. *Daum J. H.* Intangible Assets / Daum J. H. — Bonn: Galileo Press. 2002. — P. 152—154.
23. *Иноземцев В. Л.* К теории постэкономической общественной формации / В. Л. Иноземцев. — М.: Academia, 1995. — С. 340.
24. *Леонтьев Б. Б.* Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе / Б.Б. Леонтьев. — М.: Акционер, 2002. — С. 101.
25. *Ефремов В. С.* Бизнес-системы постиндустриального общества / В. С. Ефремов // Менеджмент в России и за рубежом. — 1999. — № 5. — С. 3—24.
26. *Гребешкова О. М.* Ділова репутація як стратегічний актив компанії / Гребешкова О. М., Шиманська О. В. // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). — Вип. 1—2. — 2007. — С. 493—502.
27. Управление знаниями в условиях новой экономики. итоговый доклад группы / И. Кравец, М. Семенова, И. Дугина, М. Буднев, А. Копытько, А. Ефимов, А. Орешко, В. Вашуркин, Е. Нефедов (под общ. ред. М. Шиверских) [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.buk.irk.ru/exp_seminar/4/doc1.pdf
28. *Бонтис Н.* Оценка знаниевых активов: обзор моделей, используемых для измерения интеллектуального капитала / Н. Бонтис // Управление знаниями: хрестоматия: Пер. с англ. / С.-Петербург. гос. ун-т, Высшая школа менеджмента; науч. ред. Т.Е. Андреева, Т. Ю. Гутникова. — СПб.: Высшая школа менеджмента, 2009. — С. 313—346.
29. *Верба В. А.* Діагностика компетенцій підприємства / В. А. Верба, О. М. Гребешкова // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. — Вип. 18. — 2007. — С. 166—172.

УДК: 330.534.4

Н. В. Савчук, канд. екон. наук,
доцент кафедри міжнародних фінансів
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ДЕТЕРМІНАНТНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ БЮДЖЕТНИХ РІШЕНЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У статті розглянуто питання детермінантності прийняття бюджетних рішень у контексті розвитку економічних систем, аналізуються наукові погляди представників класичної, неокласичної, неоліберальної шкіл і сучасні погляди на бюджетний процес і податково-бюджетну (фіскальну) політику держави.

В статье рассмотрены вопросы детерминантности принятия бюджетных решений в контексте развития экономических систем, анализируются научные взгляды представителей классической, неоклассической, неоллиберальной школ и современные взгляды на бюджетный процесс и налогово-бюджетную (фискальную) политику государства.

Article is deals with issues of budget decisions in the context of economic system development. Were investigated classical, Keynesianism, neoliberalism and modern view about budget process and public fiscal policy?

Ключові слова: бюджет, бюджетний процес, фіскальна політика, бюджетні дебати, федеральна бюджетна політика, державний борг, дефіцит державного бюджету.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный процесс, фискальная политика, бюджетные дебаты, бюджетная политика, государственный долг, дефицит государственного бюджета.

Key words: budget, budget process, fiscal policy, budget debates, federal budget policy, public debt, deficit of state budget.